

¹⁰ Фурса С. Я. Виконавче провадження в Україні: навч. посіб / С. Я. Фурса, С. В. Щербак. – К. : Атіка, 2002. – 480 с.

¹¹ Рішення Конституційного Суду України у справі зв конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 79. – Ст. 2694.

¹² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13; 2006. – № 32. – С. 270.

¹³ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076 – VI / Верховна Рада України. – URL : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

¹⁴ Щербак С. В. Вказана праця.

¹⁵ Штефан М. Й. Цивільний процес : підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти / М. Й. Штефан. – К. : Ін Юре, 2005. – 608 с.

Резюме

Дерій О. О. Актуальні питання представництва сторін виконавчого провадження адвокатом.

У статті автор розглядає деякі особливості участі адвоката у процесі виконання судового рішення як представника сторони. Звертається увага на зміст такого представництва, а також переваги залучення адвоката. Обґрунтована необхідність закріплення представництва адвокатом інтересів сторони у виконавчому провадженні як окремого виду адвокатської діяльності.

Ключові слова: виконавче провадження, адвокат, адвокатська діяльність, представництво, правова допомога.

Резюме

Дерій Е. А. Актуальные вопросы представительства сторон исполнительного производства адвокатом.

В статье автор рассматривает некоторые особенности участия адвоката в процессе исполнения судебного решения как представителя стороны. Обращается внимание на содержание такого представительства, а также преимущества привлечения адвоката. Обоснована необходимость закрепления представительства адвокатом интересов стороны в исполнительном производстве в качестве отдельного вида адвокатской деятельности.

Ключевые слова: исполнительное производство, адвокат, адвокатская деятельность, представительство, правовая помощь.

Summary

Deriy O. Actual issues concerning representation of parties as for enforcement proceedings by the attorney at law.

The article considers some features of a attorney at law in the enforcement of a judgment as a representative side. The author draws attention to the content of such representation, as well as the benefits of attracting a attorney at law. The necessity of securing representation advocate the interests of the parties in enforcement proceedings as a separate type of advocacy.

Key words: enforcement proceedings, attorney at law, advocacy, representation, legal aid.

УДК 347.12-053

В. О. КОЖЕВНИКОВА

Вікторія Олександрівна Кожевникова, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету права НАН України

ЗАКОНОДАВЧЕ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА УКЛАДЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО ШЛЮБУ В УКРАЇНІ

Істотні політичні, економічні, соціальні зміни, які упродовж останніх років відбулись в українському суспільстві, зумовили необхідність дослідження та правового регулювання обмежень на реалізацію особистих немайнових прав суб'єктів сімейних відносин. За сучасних умов, як ніколи, важливим є дотримання природних прав людини, визначення належного законодавчого впливу на сім'ю, її кількісний склад, правовий статус, систему сімейних правовідносин тощо.

Правові норми ст. 3 Сімейного Кодексу України визначають сім'ю як первинний та основний осередок суспільства. Сім'я та особи, які входять до її складу, знаходяться під особливим захистом з боку держави, що створює відповідні умови для сприятливого розвитку. Так, при застосуванні порядку обмеження будь-яких прав особи, правова, демократична держава має виходити з їх виключності та обґрунтованості. Протиправними є нормативно-правові акти, які своїм змістом порушують конституційні гарантії суб'єктів сімейних відносин, необґрунтовано обмежуючи їх права. Такі правові акти нерідко з'являються внаслідок законодавчих помилок та за своїм змістом можуть безпідставно обмежувати свободу, зловживати правом особи, порушувати при цьому принцип рівності, недоторканності, відособленості майна суб'єктів сімейних відносин тощо.

Науково-теоретичним підґрунтям для висновків і узагальнень, зроблених у роботі, стали фундаментальні праці сучасних вчених. Зокрема, це: В. К. Антошкіна, Т. В. Боднар, В. І. Борисова, О. В. Дзера, Н. А. Дячкова, Р. А. Майданик, О. О. Михайленко, Є. О. Мічурін, Л. В. Красицька, З. В. Ромовська, С. О. Сліпченко, М. О. Самойлов, В. І. Труба, С. Я. Фурса, Ю. С. Червоний, Я. М. Шевченко, О. А. Явор.

Основною метою статті є здійснення правового аналізу обмеження права на релігійний шлюб (такий, що посвідчується релігійною установою та набуває законного, правового значення, після процедури посвячення, вінчання чи іншого обряду).

Обмеження права на укладення релігійного шлюбу протягом багатьох століть викликало суперечності з приводу обґрунтованості, закріплення такого обмеження (заборони) в актах сімейного законодавства України. Саме тому додаткової правової оцінки потребує дослідження доцільності існування такого обмеження, у чому полягають сутність та зміст правового закріплення.

Законодавче обмеження на укладення релігійного шлюбу визначено ч. 3 ст. 21 СК України. Звідси випливає, що релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувався до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану.

Проте популяризація релігійного обряду в Україні набуває масовості, особливо на території Західної України. Це пов'язано насамперед з відновленням християнських традицій в Україні та наслідуванням західноєвропейських підходів до процедури укладення шлюбу.

Релігійні обряди, вінчання наречених спостерігаються в усьому світі, в деяких державах (Іспанія, Італія, Польща, штати Делавер, Віргінія в США) релігійний обряд має юридичну силу та правове значення. У якості прикладу варто вказати, що ст. 82 ЦК Іспанії встановлює одним зі способів реєстрації шлюбу церковний обряд. Релігійна форма укладення шлюбу передбачає обов'язкове внесення запису про укладений шлюб у реєстр або книгу записів актів цивільного стану¹. Тобто, сама по собі, така форма укладення шлюбу за законодавством Іспанії зобов'язує щодо додаткового дублювання запису в Державному органі реєстрації таких актів.

У сусідній Польщі найчастіше використовується форма укладення релігійного шлюбу з цивільно-правовими наслідками, тобто укладення шлюбу в рамках однієї нерозривної процедури, що є квінтесенцією обох окремих процедур і називається в польській юридичній доктрині «шлюбом з подвійним результатом»². Таку процедуру умовно можна розділити на три основні стадії: виконання формальних вимог, сама церемонія укладення шлюбу і, нарешті, стадія реєстрації вже укладеного шлюбу. Згідно зі ст. 8 п. 2 СОК РП стадія укладення шлюбу майже повністю регулюється розпорядженнями Польської католицької церкви, залишаючи для державного регулювання лише формальні питання (зазначено у ст. 2 СОК РП наявність свідків, обов'язок під час обряду вінчання спільно виявити волю про вступ у шлюб релігійний). З вказаного слідує, що внутрішнє законодавство низки зарубіжних держав не обмежує своїх громадян (подружжя) укладати релігійний шлюб та закріплює інститут конкубітату на законодавчому рівні.

Незважаючи на те, що і в нашій державі релігійні обряди відбуваються повсюдно, однак вони не мають жодного юридичного значення. Так, досліджуючи звичаєве право українського народу, вчений Ю. Г. Гошко висловлював думку про те, щоб в Україні надавати вінчанню юридичне значення³, як це відбувається в інших закордонних державах, де реєстрація шлюбу уповноваженим державним органом та вінчання може бути проведено одночасно.

З. В. Ромовська з цього приводу зауважувала: «Пропозиція про надання правового значення вінчанню, тобто канонічній формі шлюбу, не була підтримана при опрацюванні проекту Сімейного кодексу України. Це означає, що релігійний обряд шлюбу, як і раніше, не створюватиме прав та обов'язків подружжя, залишається особистою справою жінки та чоловіка⁴. Таке законодавче обмеження (заборона визнання релігійних шлюбів в Україні) є колізійним (спірним) у сучасному праві, оскільки діє всупереч міжнародним конвенціям, ратифікованим Україною, та Закону України «Про міжнародне приватне право».

Так, згідно з ч. 1 ст. 58 Закону України «Про Міжнародне приватне право» шлюб між громадянами України, що укладений за межами України відповідно до права іноземної держави, є дійсним в Україні за умови додержання щодо громадянина України вимог Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу⁵. Науковець О. А. Явор неоднозначність правового регулювання положеннями СК України та Закону України «Про міжнародне приватне право» обґрунтовувала наступним чином: «Складнощі виникають тоді, коли різні правопорядки по-різному кваліфікують одні й ті самі життєві обставини і надають їм різної юридичної значущості»⁶. А отже, колізійні проблеми, що стосуються форми шлюбу, виникають у зв'язку з необхідністю визнання або обмеження щодо визнання дійсним шлюбу на території іноземної держави з точки зору невідповідності його публічному порядку, яка, власне й виникає через відмінності у матеріальному праві, що регулюють питання укладення шлюбу.

У науковій літературі з приводу обмеження прав подружжя на визнання релігійного шлюбу за вітчизняним законодавством було розглянуто приклад, який мав місце у сучасній правозастосовній практиці України.

Так, чоловік та жінка уклали церковний шлюб за законодавством Ірландії. У цій державі такий шлюб має юридичне значення (положення чинного законодавства Ірландії не обмежує суб'єктів сімейних відносин у праві на реєстрацію шлюбу шляхом укладення релігійного обряду). Відповідно Вищий спеціалізований суд

* Про міжнародне приватне право [Текст]: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – С. 1278. – Ст. 422.

України, вирішуючи питання, чи є такий шлюб дійсний, виходячи з положень чинного СК (ст.ст. 22, 24–26 СК України) встановлював, чи не порушує такий шлюб моральні засади українського суспільства, чи відповідає належному правопорядку у нашій країні тощо. Так, суд дійшов наступних висновків: не зважаючи на те, що формально вимоги, за якими шлюб може визнаватися недійсним, були виконані (шлюбний вік, одношлюбність, вільна згода чоловіка та жінки), проте, оскільки його було укладено за церковним обрядом, а така форма реєстрації вважається неправовою та заборонена СК України, шлюб визнано недійсним (див. ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14 січня 2011 р. у справі № 6-33224св11). З аналізу судової практики слідує, що релігійний шлюб є особистою справою віруючих чоловіка та жінки. Фактично церковні обряди, які проводяться священником в українських храмах, «робрляють вінчання незабутньою подією в житті»⁶ наречених. Та, не зважаючи на такий стан речей, сама процедура релігійного обряду (шлюбу) законодавчо обмежуються у наданні їй юридичної сили та правового значення.

Єдиним винятком із вказаного вище законодавчого обмеження може мати місце, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення державних органів реєстрації цивільного стану (ч. 3 ст. 21СК України). У західних областях України церковні шлюби визнавалися, якщо вони були здійснені до 5 травня 1940 р., у Закарпатській області – до 25 січня 1946 р., в окремих районах Чернівецької області, Акерманському та Ізмаїльському районах Одеської області – до 2 серпня 1940 року⁷. З огляду на стародавні звичаї та традиції українського народу можна стверджувати, що концепція релігійного (церковного) шлюбу все ж таки знайшла своє часткове практичне відображення в законодавчих приписах СК України.

Правомірним, таким, що породжує правові наслідки для чоловіка та дружини є шлюб, посвідчений органами реєстрації актів цивільного стану. З огляду на те, що в Україні «Відданість концепції «шлюб-таїнство» відбивалося в законі – протягом багатьох століть єдиною формою шлюбу вважалося церковне вінчання»⁸, тому, на нашу думку, поєднання одночасно державної реєстрації шлюбу та вінчання чоловіка і жінки могло б мати й юридичне значення за сучасних умов.

З огляду на те, що правові обмеження «мають базуватися на таких принципах, як: об'єктивність, розумність, обґрунтованість, винятковість, правомірність, пропорційність, соціалізація»⁹ сама по собі процедура укладення церковного шлюбу таких приписів, на яких базуються обмеження, не порушує. Все ж таки чинні положення СК України встановлюють заборону на визнання дійсним церковного шлюбу. Не зважаючи, на відсутність порушення моральних засад суспільства, громадського порядку держави, юридичне значення вінчання (інший релігійний обряд шлюбу) не має. Винятком могло б слугувати практичне поєднання вінчання та державної реєстрації шлюбу в Україні (на зразок європейських держав).

¹ Кожевникова В. О. Іноземні шлюби українських громадян: проблематика укладення та визнання : моногр. / В. О. Кожевникова, М. О. Самойлов. – Сімферополь, ДІАІПП. – 144 с.

² Там само. – С. 144.

³ Гошко Ю. Звичаєве право жителів українських Карпат та Прикарпаття XIV–XIX ст. / Юрій Гошко. – С. 267–268.

⁴ Ромовська З. В. Сімейний кодекс України : наук.-практ. коментар. – [3-є вид., перероб. і доп.] / З. В. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – 432 с.

⁵ Явор О. А. Юридичні факти в сімейному праві України: усталені підходи і новітні тенденції : моногр. / О. А. Явор. – Х. : Право, 2016. – 352 с.

⁶ Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 14 грудня 2011 року у справі № 6-33224св11 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2115758>

⁷ Ромовська З. В. Українське сімейне право : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Зорислава Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.

⁸ Сімейне право України : підруч. / Т. В. Боднар, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера [та ін.]; за заг. ред. Т. В. Боднар та О. В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – 520 с.

⁹ Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретико-правовий аспект) : моногр. / Є. О. Мічурін. – Х. : ЮрСвіт, НДІ Приватного права та підприємництва АПРн України, 2008. – 482 с.

Резюме

Кожевникова В. О. Законодавче обмеження права на укладення релігійного шлюбу в Україні.

Статтю присвячено пануючому законодавчому обмеженню права на реєстрацію релігійного шлюбу. Проаналізовано історичні, соціальні, морально-етичні передумови виникнення та існування такого обмеження в актах сімейного законодавства. Зроблено висновок про доцільність та обґрунтованість існування вказаного обмеження в Сімейному кодексі України.

Ключові слова: подружжя, релігійний шлюб, церковний обряд, вінчання, наречені, правовідносини, особа, обмеження права, заборона, здійснення права, юридичний факт.

Резюме

Кожевникова В. А. Законодательное ограничение права на заключение религиозного брака в Украине.

Статью посвящено действующему законодательному ограничению права на регистрацию религиозного брака. Проанализировано исторические, социальные, морально-этические предпосылки возникновения и существования такого ограничения в актах семейного законодательства. Сделано выводы о необходимости и обоснованности существования указанного ограничения в Семейном кодексе Украины.

Ключевые слова: брачующиеся, религиозный брак, церковный обряд, венчание, новобрачные, правоотношение, лицо, ограничение права, запрет, осуществление права, юридический факт.

Summary

Kozhevnikova V. Legislative delineation of the right to conclude a religious marriage in Ukraine.

The article is devoted dominating low limitation of right to register a religious marriage. Analyzed historical, social, moral and ethical prerequisites occurrence and existence of such a restriction in acts of family law. Conclusions are made about the necessity and justification for the existence of this restriction by the Family Code of Ukraine.

Key words: getting married, religious marriage, church rite, wedding, newlyweds, legal relationship, person, restriction of law, prohibition, exercise of law, legal fact.

УДК 347

Н. А. МАКАРЕНКО

Наталія Анатоліївна Макаренко, кандидат юридичних наук, доцент Донецького юридичного інституту МВС України, адвокат

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ПОЗОВІВ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ

Важливість питання захисту честі та ділової репутації на сьогоднішній день важко переоцінити. Цілком логічно, що зазначене питання є предметом розгляду значної кількості науковців, досліджується фахівцями в галузі цивільного права та процесу, а також є предметом уваги юристів, які працюють в галузі медіа права та мають відповідну практику.

Медіа право як відповідний напрям теоретичних досліджень та практики, в межах якої й розглядаються позови про захист честі та ділової репутації, з одного боку, є достатньо розвинутим як у національному, так і в міжнародному праві, але, з іншого боку, зазначена категорія справ, де однією зі сторін виступає засіб масової інформації, має свою специфіку та особливість розгляду.

У межах даної статті пропонується розглянути особливості розгляду позову про захист честі та ділової репутації, з урахуванням специфіки законодавства, що регулює зазначені правовідносини, а також наявної судової практики, проблематики розгляду зазначених позовів в окремих містах України.

Варто зазначити, що відповідна судова практика, особливо у випадках, коли позови висуваються до засобів масової інформації (телеканалів), здебільшого зосереджена у місті Києві або у великих обласних містах, де функціонує зазначена кількість засобів масової інформації та існує реальна судова практика. У містах, де здійснює свою діяльність невелика кількість засобів масової інформації, зазначена практика майже відсутня або формується не на користь представників ЗМІ, що в свою чергу гальмує розвиток ЗМІ як таких, а також окремих журналістів чи проектів, пов'язаних із журналістським розслідуванням безпосередньо.

Як підґрунтя для наданої наукової роботи взято декілька однотипних позовів про захист честі та ділової репутації, що розглядалися (розглядаються) в місті Кривому Розі, та поєднані однією спільною рисою (вимогою позивача), а саме: вимогою спростувати відомості, що були зазначені у інформаційних випусках чи окремих телепередачах, повідомлення на сайтах відповідних ресурсів.

У всіх проаналізованих справах, позови були прийняті до розгляду, засідання проводяться у відкрито.

Згідно з ч. 1 ст. 128 ЦПК України після одержання копій ухвали про відкриття провадження у справі і позовної заяви відповідач має право подати суду письмове заперечення проти позову із зазначенням доказів, що підтверджують його заперечення¹.

У поданих позовах позивачі вважали, що інформація, висвітлена в телепередачах, є недостовірною, та такою, що порочить честь та ділову репутацію громадянина України.

Представник відповідача (аналогічно за декількома справами) вважав позовні вимоги позивача необґрунтованими, безпідставними та такими, що не підлягають задоволення, виходячи з наступного:

1. У позовній заяві є посилання на ч. 3 ст. 277 ЦК України, згідно з якою негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного (презумпція добропорядності). Таким чином, виходячи зі змісту вказаної норми позивачем презюмується, що в даному спорі саме на відповідача покладено обов'язок доказування. Натомість, це не відповідає дійсності, оскільки ч. 3 ст. 277 Цивільного кодексу України було виключено на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації». У зв'язку зі внесенням з 27 березня 2014 р. змін до Цивільного кодексу України, зокрема до ст. 277, принцип презумпції добропорядності (ч. 3) було скасовано, а тому доказування Позивачем обґрунтованості свого позову, а саме – недостовірності поширеної відповідачем інформації, має відбуватися у загальному порядку².